

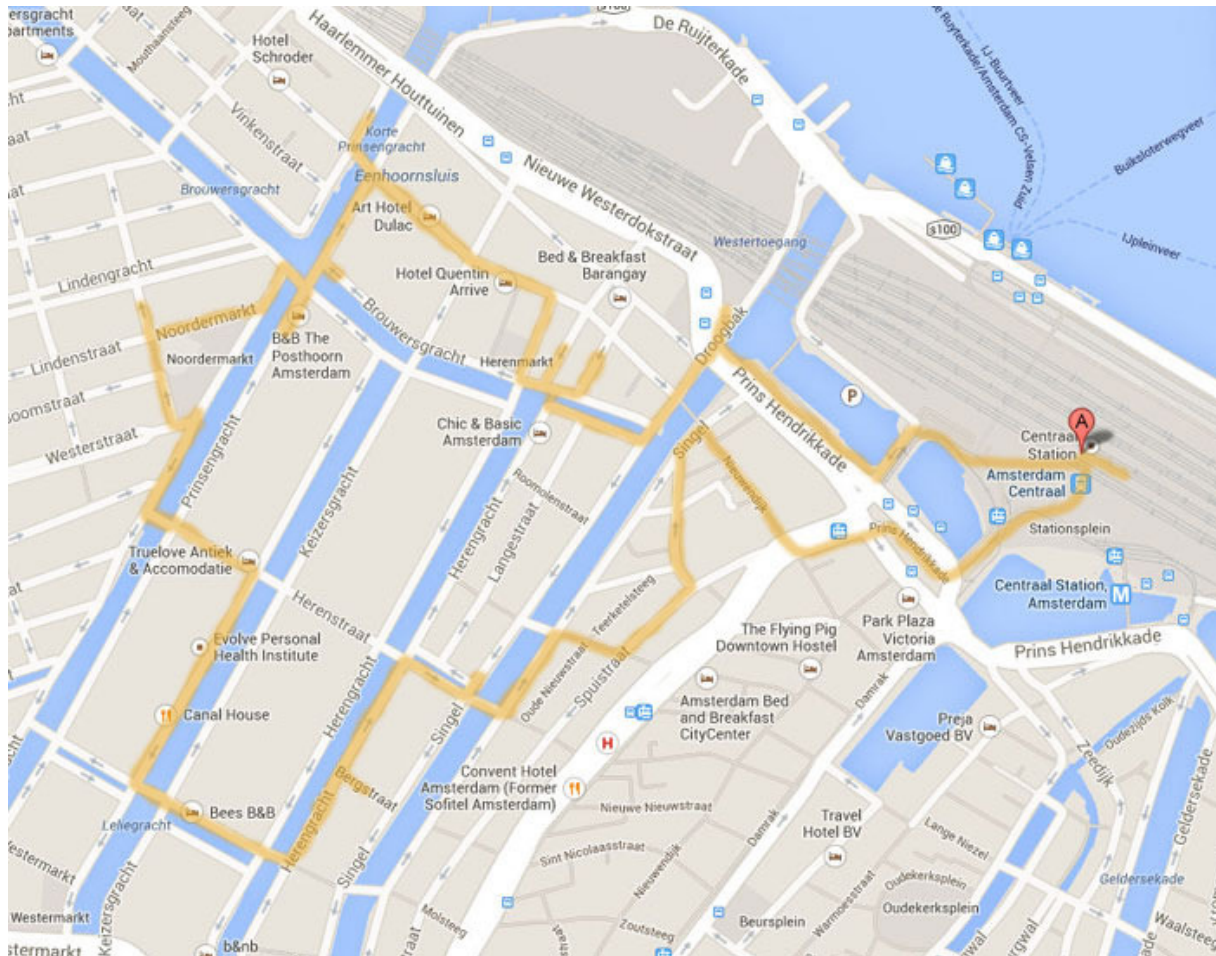

RONDWANDELING "de derde uitleg"

www.grachtenvanamsterdam.nl

Deze route loopt over het Amsterdam dat is aangelegd in 1613, de derde grote stadsuitbreiding ('uitleg'). Het eerste stuk van de grachtengordel ten zuiden van de Brouwersgracht werd toen gegraven. Het accent van deze wandeling ligt op architectuur en bouwstijlen van die tijd.

De rondwandeling begint en eindigt bij het Centraal Station. Hij is ongeveer 5 km lang, reken op ruim 4 uur maar kroegen en winkeltjes kunnen dit aanzienlijk rekken.

google maps

We starten bij Amsterdam Centraal (uitgang Centrum). Het station werd gebouwd door Pierre Cuypers en A.L. van Gendt en in 1889 geopend. Het ligt op drie aparte eilanden in het IJ. Het zand voor de eilanden kwam uit de duinen bij Velzen. Dat was daar in overvloed aanwezig door het graven van het Noordzeekanaal. De bouw van het station duurde 20 jaar. Amsterdam was altijd een stad met een open havenfront. Dat is in 1889 voorgoed veranderd: het station sluit de binnenstad af van het IJ. De boten op het IJ en het Damrak bepalen niet meer de sfeer van Amsterdam als havenstad.

1. komend vanuit de hoofdingang van het station: draai je om en bekijk de voorgevel

Het station lijkt sterk op het Rijksmuseum dat ook door Cuypers gebouwd is.

De stijl is neo: Cuypers grijpt terug op een mix van middeleeuwse gotiek en 16e eeuwse renaissance.

Er was behoorlijk wat (gereformeerde) weerzin tegen zijn architectuur die met katholieke kerken werd geassocieerd. En kerken heeft de Limburgse Cuypers bij bosjes in Amsterdam gebouwd.

Van de supermoderne spoorwegen verwachtte men een enorme welvaartsgroei o.a. door invoer van exotische producten. De stationsgevel staat bol met voorstellingen over handelscontacten met vreemde volkeren. In de ramen hoog boven de ingang zie je links en rechts reliëfs waarop uitheemse volken blijmoedig tabak en andere uitheemse spulletjes naar Amsterdam brengen. Boven het middenraam de Amsterdamse stedenmaagd. Een ander reliëf op de toren rechts beeldt dit zakenbelang van de stad nogal

hypocriet uit met allegorieën over 'broederschap', 'beschaving' en andere verheven zaken

2. ga met de rug naar het station rechtsaf (RA) en na ± 150 m linksaf (LA) de brug over, dan direct RA, langs het fietspad aan de Prins Hendrikkade

Lopend over de Prins Hendrikkade zie je links het gebouw 'Mercurius' (top van nummer 20/21) waar Ronald Jan Heijn zijn spiritueel centrum Oibibio had. Na aanvankelijk succes ging Oibibio in 2001 failliet waarmee Ronald Jan het geërfde fortuin van z'n vermoorde vader verspeelde. Bovenop zie je Mercurius, de god van de handel geflankeerd door de stroomgoden Amstel en IJ.

3. verderop, aan het eind van het fietspad bij de voetgangerslichten twee maal rechtdoor oversteken

Je staat voor de Droogbak. In 1884 gebouwd voor de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij. De stijl is typerend voor eind 19e eeuw: neo-renaissance. Amsterdam staat vol met neo-bouwwerken uit die tijd. Neo werd lange tijd verafschuwd als verwerpelijke namaakarchitectuur maar krijgt de laatste jaren wat meer waardering.

De Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij werd opgericht in 1839 en liet de eerste Nederlandse trein rijden op de lijn Amsterdam-Haarlem. Aan de westkant van Amsterdam lag het kopstation richting Haarlem. Pas 50 jaar later werd het huidige centraal station midden in de stad opgeleverd.

De gevel van de Droogbak heeft allerlei verwijzingen naar de spoorwegen. Zie bijvoorbeeld de putti (mollige naakte jongetjes) met gevleugeld wiel en de staf van Mercurius, symbool voor de handel. Links op de foto: putti die een lorrie laden, op de achtergrond een stoomlocomotief.

4. ga naar links het plein over en ga het Singel op (even zijde), langs het water

Op de hoek zie je de oudste trapgevel van Amsterdam, in 1611 als haringpakhuis gebouwd. Op de gevelsteen staat een kruiwagen: rond 1650 werd Hendrik Jansz. Cruywagen eigenaar.

Rechts op de begane grond zat het Buiksloter Veerhuis. Als je met de veer naar de overkant van het IJ (Buiksloot) moest, kon je hier op de afvaart wachten en wat drinken.

Horeca is er nog steeds. Café Kobalt is een kroeg met een prachtig interieur. Ga er even naar binnen! Ze hebben prima appelgebak.

Nog iets over trapgevels. In de 16e eeuw wilde het gemeentebestuur, na rampzalige stadsbranden, van de houten huizen af. Er mochten alleen nog bakstenen huizen, trapgevels, gebouwd worden. De hele stad stond er na verloop van tijd vol van, nu resteren niet veel meer dan honderd originele trapgevels. Dat komt omdat na 1650 de trapgevels radicaal vervangen werden door modernere halsgevels, klokgevels en lijstgevels. Men liet het bestaande huis staan maar 'plakte' er een nieuwe gevel voor naar de laatste mode. Vaak zette men er tegelijk ook nog één of meer extra verdiepingen op. Daarom hebben heel veel huizen niet meer de originele gevel en hoogte maar zijn het moderniseren en verhogingen uit vooral de 18 eeuw.

5. loop 20 m verder langs het Singel en steek de Haarlemmerstraat over

Je loopt langs de beroemde Amsterdamse krul. Ontworpen in 1916 door LM van der Mey. Er zijn nog 35 van deze stinkende pissiers in de binnenstad. Jammer dat ie alleen voor mannen in nood geschikt is.

6. doorlopen over de brug en daarna direct RA de Brouwersgracht op

De naam Brouwersgracht komt van de vele bierbrouwerijen die er in de 16e en 17e eeuw zaten.

Het grachtenwater was vreselijk goor en niet drinkbaar. Bier met een heel laag percentage alcohol deed daarom dienst als drinkwater. Bierbrouwers haalden hun water helemaal per schuit uit de Haarlemmermeer en de Vecht.

Vanaf de Brouwersgracht werd in 1613 begonnen met het graven van de Heren-, Keizers- en Prinsengracht in zuidelijke richting tot de Leidsegracht. Dat wordt "de derde uitleg" genoemd: na eerdere vergrotingen van de binnenstad was dit de derde grote

stadsuitbreiding die Amsterdam het halfronde grachtenpatroon gaf. Deze wandeling gaat door die noordwestelijke kant van het grachtengebied. Vanaf 1663 werden de grachten verder gegraven tot de Amstel, de "vierde uitleg".

Kijk naar de overkant: Brouwersgracht 30, 32 en 34. Links en rechts van de klokgevel op nr 32 staan halsgevels, dat wil zeggen dat er twee hoeken van 90° in het baksteen van de gevel zijn aangebracht, het middenstuk is doorgetrokken tot een soort 'hals'. De klokgevel ontleent z'n naam aan de klokvorm. Halsgevels kwamen vanaf 1640 in de mode, klokgevels vanaf 1660. Op 48 staat een zeer fraaie halsgevel met twee dolfijnen. De beeldhouwwerken die de hoeken van 90° opvullen heten klauwstukken.

7. RA het voetgangersbruggetje over, Melkmeisjesbrug

Op Brouwersgracht 52 zie je gevelsteen "nooyt volmaakt", in 1759 gemaakt voor een stoelenmaker. Vóór de huisnummering werd ingevoerd waren huizen te herkennen aan hun gevelsteen of uithangbord. Alle huizen in dit rijtje hadden ooit een trapgevel maar zijn in de 18e eeuw verhoogd en van een nieuwe klokgevel voorzien. Bij vrijwel alle huizen aan de grachten is de oorspronkelijke gevel na 1700 vervangen door een nieuwe.

8. ga even RA en vervolgens LA de Binnen Visserstraat in

Op nummer 21 zie je bovenin een gevelsteen van een visser. Dit was een schippers- en vissersbuurt bij uitstek. Door het steeds verder aanplempen van het IJ en de aanleg van het spoor raakte de buurt afgesneden van het water. Als je verder de Binnen Visserstraat inkijkt, zie je dat de straat omhoog loopt naar de Haarlemmerstraat. Dat was vroeger de dijk die bescherming bood tegen het IJ en de woelige Zuiderzee.

9. terug naar de Brouwersgracht, ga RA en loop 50 m verderop RA de Herenmarkt op

Zijn de lantaarns al opgevallen? Dit is de zogenaamde kroonlantaarn. Vanaf 1883 massaal op de grachten geplaatst maar in de loop van de tijd weer volledig verdwenen. Vanaf 2008 zijn er zo'n 10.000 exemplaren teruggeplaatst.

10. loop aan de rechterkant van de Herenmarkt rechtdoor naar de Haarlemmerstraat

Recht tegenover je, staat op Haarlemmerstraat 62 een eenhoorn op de top. Dit is een verhoogde lijstgevel (1745). Dat wil zeggen dat de gevel afgesloten wordt met een rechte lijst waarop een verhoging zit met middenin een versiering of een beeld. Verhoogde lijstgevels worden gebouwd in de 18e eeuw, vaak met mooi beeldhouwwerk. Tussen het uitbundige krulwerk op deze verhoging (attiek) kun je, als je goed kijkt, schubben zien. Het huis valt door die schubben te dateren als een laat Lodewijk XIV huis ofwel Régence. Régence speelde in Amsterdam tussen 1740 en 1750.

11. steek de Haarlemmerstraat over (voorzichtig! fietsers!)

Vanaf de overkant, zie je de gevel van het vroegere West-Indisch Huis (Haarlemmerstraat 75). De West-Indische Compagnie (WIC) hield hier het hoofdkantoor. Zij was de tegenhanger van de VOC. De compagnie voer op West-Indië, ofwel Amerika en West-Afrika. Belangrijkste doel was het dwarszitten van onze Spaanse en Portugese concurrenten. De verovering van de zilvervloot in 1628 door Piet Hein hoorde daar duidelijk bij. De WIC werd in 1792 opgeheven. Later kwam hier de Evangelisch-Luthersche Gemeente, vandaar de zwaan, symbool voor Luther.

12. loop verder naar Haarlemmerstraat 79

Op nummer 79 zie je een bijzondere gevel: een ojiefgevel die in de 19e eeuw pardoes geplaatst is op een huis uit 1616. De gevellijn is een soort accolade die eerst bolt en dan holt. Is wel sierlijk maar komt weinig voor.

13. ga verder naar Haarlemmerstraat 83

Tussen een eeuwenoude klokgevel en een lijstgevel staat trots een Art Nouveau winkelpand uit 1906. De prachtige erker steunt op een hoefijzervorm. Als je van Art Nouveau of Jugendstil houdt, moet je echt even verderop bij Haarlemmerdijk 39 naar de 'Visch & Fruithandel' gaan kijken. In deze straat is nog veel meer Jugendstil te zien.

14. loop door naar Haarlemmerstraat 105

Op Haarlemmerstraat 105 zie je D'Porceleyne Blompot. Het heeft een overdadige raamomlijsting in late Lodewijk XIV stijl ofwel

Régence, te herkennen aan de schubben, dus ongeveer 1740. Zo makkelijk is dat!

15. ga verder naar de huizen ernaast, twee klokgevels

De gevelsteen heeft een verhaal: twee naakte jongetjes (putti) dansen met sterrenbeelden. De rechter draagt het symbool voor de Kreeft, de linker het teken voor de Stier, het zijn de sterrenbeelden van de bewoners van beide huizen die samen een renovatie voltooiden zonder echt ruzie te krijgen.

16. steek over en kijk naar de top van nummer 110 (Sukha Amsterdam)

Haarlemmerstraat 110 is 'n halsgevel uit ca 1700. In top zijn de hoeken van de hals opgevuld met klauwstukken bestaande uit paarden. In de 17e eeuw, de Gouden Eeuw, was Amsterdam rijk genoeg om zich dit soort statusverhogende beeldhouwwerken te permitteren.

Het huis werd kort na de bouw gekocht door de apotheker Albertus Seba. Hij woonde dicht bij de haven en vroeg zeelieden om zeer gewilde exotica voor hem mee te nemen: slangen, vogels, hagedissen. Albertus kwam in contact met Tsaar Peter de Grote. Hij verkocht in 1711 z'n collectie op sterk water voor f 15.000 aan de Tsaar, en was direct vermogend.

17. steek weer over, naar nummer 118

Indrukwekkende ramskop in de portiek van een bankgebouw uit 1920, nu café hotel Dulac.

Op nr 124 staat de Posthoorn, een kerk uit 1863 van Pierre Cuypers. De Grondwet van 1848 verzekerde godsdienstvrijheid. Er werden weer veel katholieke kerken gebouwd zoals de Posthoorn, de Nicolaaskerk, de Vondelkerk. De parochie van de Posthoorn huide voorheen in een schuilkerk op de Prinsengracht maar kwam in de 19e eeuw weer 'bovengronds'. Sinds 1989 is de kerk oa in gebruik als cultureel centrum. Vooral het interieur is indrukwekkend.

18. ga de Haarlemmerstraat verder af, over de brug (de Eenhoornsluis) en dan RA de Korte Prinsengracht op

Op nummer 16/14 staat een groot pakhuis uit 1656 met een trapeziumgevel.

De prachtige gevelsteen in het midden vermeldt: "Het pachhuys van de govwe wagen". Een exotisch geklede heer met staf en tulband laat zich door twee paarden in z'n gouden karos met overkapping vervoeren.

Op nummer 12 staat een heel klein huis. Dit was in de 16e eeuw het normale formaat van een stadswoning: een benedenetage, een eerste verdieping en zolder. Toen Amsterdam door de welvaart vol raakte, ontstond er gebrek aan bouwgrond en ging men de hoogte in en werd het gewoonte om op bestaande huizen een of twee verdiepingen te plaatsen en er een nieuwe hogere gevel voor te 'plakken'. Dit gebeurde massaal. Amsterdam-haters (die zijn er) noemen de stad daarom snerend een facade-stad.

In de Korte Prinsengracht ligt de Eenhoornsluis, één van de zestien sluisen uit de 17e eeuw. Men moest het vreselijk stinkende grachtenwater regelmatig doorspoelen om de boel 'n beetje hygiënisch te houden.

Door de sluisen te sluiten vulde het water van de Amstel de grachten en werd het waterniveau hoger. Vervolgens werden de sluisen bij laag water opengezet en stroomde het smerige water het IJ in.

19. kijk naar het rijtje huizen aan de overkant, linkerzijde

Je ziet drie generaties gevelmode naast elkaar.

Op de hoek links: een trapgevel uit 1620, in rode baksteen met witte natuurstenen lagen, 'speklagen'.

Boven de vensters zijn ontlastingsbogen. Dit zijn kenmerken van de Hollandse renaissancestijl. Architect Hendrick de Keyser was de trendsettende bouwer in deze stijl.

In het midden zie je een klokgevel die 130 jaar later geplaatst is in de Lodewijk XV stijl. Deze stijl (1740-1790) herken je aan de asymmetrische kuif in top. Het overgrote deel van de klokgevels is uit deze tijd.

Rechts staat een halsgevel uit 1653. De halsgevel is de opvolger van de trapgevel. De top heeft classicistische kenmerken zoals een driehoekig fronton. En over de hele lengte van de gevel vanaf de eerste verdieping lopen pilasters (platte bakstenen zuilen) die eindigen in dorische en ionische kapitelen.

Conclusie: alleen de trapgevel links is in dit rijtje nog de originele gevel uit begin 1600, de andere twee zijn later aangebracht.

20. loop terug, ga LA de brug over en dan direct RA langs Marqt de Korte Prinsengracht op (oneven), sla na 80 m LA

Net links om de hoek ziet u op Brouwersgracht 162 boven de deur een houtgesneden reclame: "De twee stokvissen". Bijna drie eeuwen geleden, in 1722, vestigde Jan Koolhof hier een stokvispakhuis. In het monogram onder de stokvissen staan de letters JK. Met het kroontje geeft Jan K aan dat zijn stokvissen van uitzonderlijke kwaliteit waren.

Tot in de laatste decennia van de 20e eeuw zat hier een stokvishandel.

21. schuin aan de overkant staan op de brug twee bankjes aan het water, ga even zitten en kijk diagonaal naar de overkant, de hoek Prinsengracht/Brouwersgracht

Op de hoek Prinsengracht 2 staat een prachtig winkel-woonhuis met een houten onderpui, nu café. Bijzonder is dat het op beide grachten een trapgevel heeft. Ook hier weer Hollandse renaissance: witte natuurstenen speklagen en halfronde ontlastingsbogen boven de vensters. De eerste eigenaar was kistenmaker Egbert Gerritsz Daelder die aan de overkant van de Prinsengracht woonde. Hij bouwde de huizen puur voor de belegging (verhuur). Verhuur van chique grachtenhuizen was toen heel gebruikelijk.

22. loop vanaf de brug even door, de Prinsengracht op aan de linkerkant (oneven)

Op Prinsengracht 1, 3 en 5 zitten drie religieuze gevelstenen.

Links: Petrus met de gouden sleutel van de hemelpoort en een enorme vis (als beschermheer van de vissers)

Rechts S. Pavwels, dat wil zeggen St Paulus, met bijbel en zwaard des geestes. In het midden de drie Emaus-gangers, het verhaal van de twee reizende discipelen die Jezus op reis ontmoeten maar hem niet herkennen. Deze gevelsteen hing vroeger toepasselijk boven de ingang van een herberg.

23. loop verder naar nummer 7

Boven de deur van Prinsengracht 7 is een houten reliëf aangebracht: D'Posthoorn.

Oorspronkelijk zat hier de paardenposterij naar Haarlem. In 1687 werd het een katholieke schuilkerk.

De protestanten gedoogden de katholieke diensten zolang het maar niet te opvallend werd. Toch gaat het verhaal dat er vanaf deze schuilkerk een vluchttunnel onder de Prinsengracht is gegraven naar de overkant, Prinsengracht 2, dat daarom café Papeneiland heet. In de kelder zou de vluchtgang nog te zien zijn. Ik steek er mijn hand niet voor in het vuur.... ga zelf maar polshoogte nemen. In 1863 verhuisde de parochie naar de Posthoornkerk op de Haarlemmerstraat.

24. ga terug, LA de brug over en weer LA, Prinsengracht aan de even kant, blijf aan de waterkant lopen

Prinsengracht 8 is een prachtige classicistische halsgevel uit ongeveer 1660. Alles zit er op: in de top een half rond fronton. Bovenop de klauwstukken zit aan beide kanten een engelenkopje. Daaronder ovale raampjes met witte omlijsting, oeijs de boeuf genaamd.

Ernaast op Prinsengracht 10 staat ook een halsgevel van rond 1660. Bovenaan zijn pilasters (platte bakstenen zuilen) aangebracht die eindigen in een kapiteel. Ook Hollands classicisme zoals rond 1650 in de mode gekomen, dezelfde stijl als het Paleis op de Dam uit 1655.

Kijk ook naar de lijstgevel op nr 14 met een mooie houten opbouw en een asymmetrische kuif, dús Lodewijk XV.

25. sla RA, we gaan de huizenrij op de Noordermarkt bekijken

Hoek Noordermarkt / Prinsengracht: je kunt bij dit kleine trapgeveltje goed zien waar 'met de deur in huis vallen' vandaan komt: achter de voordeur zit direct de woonkamer. In de 17e eeuw hadden de eenvoudige burgermenschuizen geen gang of vestibule. Dit huisje heeft de normale hoogte van huizen uit de 16e eeuw.

26. loop verder langs de huizen van de Noordermarkt

Alle huizen aan de Noordermarkt zijn als trapgevel gebouwd bij de stadsuitbreiding van 1613.

Noordermarkt 9 is nu een prachtige klokgevel die in 1747 in de plaats gekomen is van de oorspronkelijke trapgevel. Met een symetrische kuif in top, dat betekent altijd: Lodewijk de XIV-stijl

lets verder naar rechts (nr 4 en 6) zie je twee klokgevels. Ook nieuw geplaatst maar dan een paar jaar later dan nr 9: de kuiven zijn inmiddels asymmetrisch geworden zoals de opvolgende Lodewijk XV mode voorschreef.

Noordermarkt 16 heeft een gevelsteen uit 1726, 't vergulde fortuyn.

De eigenaar van het pand was zijdehandelaar en heeft Vrouwe Fortuna (met bollend zeil) afgebeeld tussen rollen stof. Op de achtergrond een schip waarmee zijn handel werd vervoerd.

27. loop verder, nummer 17 tot en met 23 is een rij fraaie gevels

Bij drie huizen zitten beesten in de cartouches boven de hijsbalken: nummer 17 een os (1765), nummer 18 een haan (1718) en nummer 19 een "wit lam" (± 1710).

Op nummer 20 en 21 zie je oeils-de-boeuf, ofwel koeienogen. Het zijn ovale, omlijste raampjes, meestal in de top van een gevel uit de 18e eeuw. Vooral de classicistische halsgevels hebben dit soort versieringen.

Grappig is dat vaak in een oeil-de-boeuf stiekem een happende vissenkop verwerkt is aan de onder- of bovenkant. Dat is ook het geval op het buurpand Noordermarkt 22.

28. loop verder langs de huizen en ga RA de Noorderkerkstraat in

Op nummer 14 zit een gevelsteen met de drie christelijke deugden: geloof, hoop en liefde, gesymboliseerd door het kruis, de bijbel en een rozenkrans (geloof), het anker (hoop) en een spelende kind (liefde).

29. ga terug naar de Noordermarkt, hou de Noorderkerk aan de linkerhand. Je komt langs Noordermarkt 39/40

Op Noordermarkt 39-40 is een gevelsteen met een fabel 'hoogmoed komt ten val'.

Een vos sluit een weddenschap met een krab dat hij in een wedstrijd sneller is. Net voor de start bijt de krab zich vast in de staart van de vos. Bij de finish draait de vos zich triomfantelijk om en ziet de krab winnen.

Links zie je de Noorderkerk. In 1578 ging Amsterdam over van het Spaanse katholicisme van Philips II naar het protestantse geloof van Willem van Oranje. Alle katholieke kloosters en kerken werden in 1578 geconfisqueerd. Na de Zuiderkerk is de Noorderkerk in 1623 de tweede kerk in de stad die speciaal voor de gereformeerde dienst is gebouwd. De kerk is ontworpen door Hendrick de Keyser die in 1621 overleed, zijn zoon Pieter bouwde de kerk af. De kerk was bedoeld voor het gewone volk uit de Jordaan, vaak vluchtelingen uit Vlaanderen en andere immigranten. De Westerkerk, 'n kilometer verderop, was bedoeld voor de meer chique bewoners van de grachtengordel.

In het concertseizoen is er om de zaterdag in de Noorderkerk van 14.00 tot 15.00 uur een klassiek concert.

En iedere zaterdag is er op de Noordermarkt een biologische boerenmarkt en op maandag een tweedehandsmarkt (brocante).

30. ga schuin links verder richting Prinsengracht

Je steekt de Westerstraat over. Voor 1860 moest je nog een brug over want hier lag de brede Anjeliërsgracht. Na demping herdoopt in de Westerstraat.

In de Jordaan werden vaker grachten gedempt vooral omdat ze vreselijk stonken.

De eerste demping in de Jordaan was de Goudsbloemgracht die fungeerde als vuilstort en open riool. In het buitenland was Amsterdam berucht als 'een schoone maagd met een stinkende adem'. In het water belandde slachtafval, kadavers van huisdieren, afval van markten en andere rotzooi. De inhoud van de po en ander huisafval werd voor het huis in het water gedumpt. Vooral in de zomer vluchtte de chic voor de stank de stad uit.

Goudsbloemgracht

Op Prinsengracht 36 staat een gave halsgevel uit 1650 met weer classicistische elementen, zoals pilasters, kapitelen, fronton, etc. Het huis is genoemd naar z'n blauwe gevelsteen: 'De veersack'. Waarschijnlijk werd hier in de 17e eeuw beddengoed verkocht.

31. loop iets verder

Op de hoek van de Anjelierstraat zie je duidelijk dat de huizen een schuine hoek hebben ten opzichte van de Prinsengracht. Dit komt omdat de hoofdgrachten in 1613 volledig nieuw gegraven zijn. Bij de achterliggende wijk, de Jordaan, werd echter het patroon van het oude boerenland gehandhaafd met de sloten en kavelstroken die schuin op de Prinsengracht eindigden. De Jordaan was bedoeld voor het gewone volk. Het was net iets te duur om het helemaal op de schop te nemen....

32. ga na de Anjelierstraat LA de brug op

Op de brug zie je aan de gevel van het café links een Vergulde Gaper. Tot 1795 hadden huizen geen huisnummer maar werden herkend aan uithangborden en gevelstenen. Omdat bewoners bij verhuizing vaak hun uithangbord of gevelsteen meenamen, ontstond er veel verwarring. De gemeente verplichtte daarom dat gevelstenen op de oude plaats moesten blijven. Zo kon het gebeuren dat de apotheker in een pand zetelde dat "De Oude Smid" heette, óók verwarrend.

Op het buurhuis (Prinsengracht 175) zie je drie gevelstenen: Out Schaep, D'Bonte Os en Jong Lam (later ingemetseld). Bijvoeglijke naamwoorden duiden erop dat al eerder de namen 'Schaep', 'Os' en 'Lam' gebruikt werden in een gevelsteen.
33. ga vanaf de brug rechtdoor de Prinsenstraat in

Tussen de winkeltjes en restaurants staat op nummer 12 een bijzondere gevel: dit is de laatst gebouwde halsgevel van Amsterdam uit 1780. Halsgevels waren toen al hopeloos ouderwets. Wonderlijk genoeg koos de eigenaar qua stijl wel voor de laatste mode: de Lodewijk XVI stijl die in 1770 naar Nederland overwaaide. Lodewijk XVI betekent: strakke lijnen, rozetten, slingers van laurier en hier zelfs hoekige voluten (naast het raam). Op de top van dit huis staat een bijenkorf onder de slinger.

34. loop door tot de brug over de Keizersgracht

Aan de overkant zie je dat links en rechts van de brug de voorgevels niet naar de hoofdgracht (de Keizersgracht) gekeerd zijn maar naar de dwarsstraat. Voordeel is dat winkels met de voorkant meer profiteren van de drukke straat met doorgaand verkeer. Omdat het wat rommelig oogt, stak de gemeente in 1663 bij de vierde uitleg hier een stokje voor.

35. ga voor de brug RA de Keizersgracht op

Op nummer 104 zie je het cultureel debatcentrum De Rode Hoed in een pand uit begin 1600. Op de gevelsteen een rode hoed: tot 1629 was hoedenmaker Hans Jansz Lenaertz eigenaar. Daarna werd er een remonstrantse schuilkerk ingewijd, de grootste in Nederland. Vanuit de kerk komen vaak TV-uitzendingen.

36. kijk tussen de bomen naar de overkant

Aan de overkant zie je op nummer 101 een rijkversierde kroonlijst uit ± 1715 met borstbeelden van de zeegoden Afrodite en Neptunus, de laatste met schelpen in z'n haar. Onder de hijsbalk het hoofd van Johannes de Doper. Dat zit zo: Koning Herodes 'deed' het met zijn schoonzuster. Johannes de Doper veroordeelde de affaire. Reden voor de wraakzuchtige vrouw om het hoofd van Johannes op te eisen. Ze liet haar dochter Salomé een dansje maken voor Herodes, daarna mocht zij een wens doen en vroeg om het hoofd van Johannes, maar dan afgehakt. Zo geschiedde en hier ligt hij op een schotel. In kunstkringen wordt gesproken van 'Johannes in disco'.

De Keizersgracht is de breedste van de vier hoofdgrachten: ruim 28 meter breed. Het scheelde niet veel of de Keizersgracht is niet als gracht aangelegd. In 1614 wilden sommigen er een brede boulevard zonder water van maken uit jaloezie op het Haagse Voorhout. Op het laatste moment is het toch een gracht geworden. Dit stuk is in 1615 gegraven. Binnen drie jaar waren bijna alle kavels bebouwd: Amsterdam barstte uit z'n voegen en de welgestelden hadden behoefte aan een plek met allure. Vijftig jaar later, in 1663, werd al het tweede deel van de grachtengordel aangelegd: van de Leidsegracht tot aan de Amstel, de vierde uitleg.

37. ga verder door op de Keizersgracht

Op nummer 110 zie je twee rocailles op en boven de deur. Rocaille is het schelpmotief dat hoort bij de Lodewijk XV-stijl ofwel rococo-stijl. De stijl is een hit vanaf 1740: grillige vormen, veel krullen, uitbundig en direct te herkennen aan de asymetrie. Ook in de top van dit huis zit een rocaille.

38. kijk aan de overkant, nummer 111

Keizersgracht 111 is een verhoogde lijstgevel uit 1740. Veel versiering in de vorm van een rozet, zes ovale raampjes, uitbundige consoles en krullen in de bovenlijst. Lijstgevels met een verhoging en (veel) sierwerk dateren altijd uit de 18e eeuw. Lijstgevels met een sobere rechte lijst stammen uit de 19e eeuw toen de economie stagneerde en de bouw sober gehouden werd.

39. loop verder naar nummer 114

Op Keizersgracht 114 bevindt zich een lantaarn in het raam boven de deur. De lantaarn gaf licht in de gang maar ook op de donkere gracht. Overigens zorgde de gemeente al vanaf 1544 voor beperkte straatverlichting: toen werd de eerste kaarslantaarn van Amsterdam op de Zeedijk geplaatst en in 1670 zorgde Jan van der Heijden voor een doorbraak met zijn eikenhouten

lantaarns die brandden op olie. Het werd tijd want een verdrinkingsdood in de gracht bij pikkedonker of bij mist was geen uitzondering.

40. loop 'n klein stukje door en kijk schuin naar de overkant, nummer 123 (achter 'n boom)

Het roodbakstenen huis met veel wit natuursteen en de hoofden van zes goden is Het Huis met de Hoofden. Werd in 1622 gebouwd voor Nicolaas Sohier. In 1634 gekocht door Louis de Geer, een puissant rijke wapenhandelaar. Hij overleed hier in 1652. Dit was dus echt een huis voor de zeer welgestelden. De stijl van het huis is helemaal Hollandse renaissance. In deze stijl werd gebouwd van 1570 tot 1640. We hebben die stijl eerder gezien: het gaat bijna altijd om trapgevels. Direct herkenbaar aan de rode baksteen, de ontlastingsbogen boven de ramen en de witte blokjes of 'speklagen' (horizontale banden). De gewone burgermanshuizen die we hiervoor zagen in deze stijl, zijn vrij sober. Maar dit patriciërshuis van architect Hendrick de Keyser heeft een overdaad aan ornamenten: leeuwenkoppen, engeltjes, guirlandes, pinakels en klassieke koppen.

41. loop 'n stukje verder tot nummer 126

Op nummer 126 staat een prachtig breed herenhuis uit 1755 met een deurpartij van (duur) hardsteen. Onderaan schelpmotieven in rococo / Lodewijk XV (asymmetrisch). Bij de gronduitgifte van de derde stadsuitbreiding in 1613 werden soms door de bouwheer meerdere kavels naast elkaar gekocht waar dan dit soort extra brede statuspanden verrezen.

42. verderop aan de overkant staat Keizersgracht 133

Op nummer 133 zie je een origineel roodbakstenen huis uit 1620 waar niets aan veranderd is. Gebouwd in de stijl uit die tijd: de Hollandse renaissance. Vergelijk dit huis met nummer 123 maar ook met 141 iets verderop. Nummer 133 is wat minder versierd maar er zijn verrassend veel overeenkomsten.

43. kijk naar het pand ernaast, nummer 135

Bovenop nummer 135 zit een kuif in de vorm van een rocaille (schelpvorm) waarin twee familiewapens zitten: door huwelijk zijn twee families aan elkaar gelieerd. Zo'n dubbelwapen heet dan ook alliantiewapen. Links zit altijd het wapen van de man, in de vorm van een (ridder)schild.

Rechts het wapen van de vrouw in de vorm van een ovaal, symbool voor de vruchtbaarheid. Het vrouwelijke wapen heeft soms de vorm van een wybert: dan heeft ze geen kinderen gebaard.

44. rechts van je: Keizersgracht 142

Deze deurpartij is op en top Empire, de mode van keizer Napoleon. In Amsterdam in zwang van 1800-1820. Egyptische invloeden zijn duidelijk te zien: de keizer was bewonderaar van klassiek Egypte en deed actief mee aan het ontwikkelen van de stijl. Kenmerken: rozetten (in de deur), pijlen (in het bovenlicht), dunne slingers van laurier (deur en bovenlicht).

45. loop door, LA de brug en de Keizersgracht over, ga rechtdoor de Leliegracht op, kijk naar de overkant, nummer 25

Laat je niet neppen.

Op het eerste gezicht denk je dat hier een huis van de Hollandse renaissance staat: baksteen afgewisseld met witte natuurstenen banden (speklagen), bogen boven de ramen, trapgevel, ornamenten zoals leeuwenkoppen, etc. Te dateren: 1600-1640.

Maar dit is pure retro (neo) uit 1881. In die tijd kwam Nederland na anderhalve eeuw stagnatie weer in economisch voorspoed terecht. En greep men terug op glorieuze tijden.

Tot voor kort was er niets dan minachting voor neo-stijlen, nu komt er wat meer waardering terug.

46. loop verder over de Leliegracht, ga de brug over en daarna LA de Herengracht op (oneven kant)

Van 1585 tot 1613 was deze kant van de Herengracht de westgrens van de stad. In die 30 jaar groeide Amsterdam van 30.000 tot 80.000 inwoners. Met name de val van Antwerpen zorgde voor een grote stroom immigranten. De gemeente besloot tot een grote stadsuitbreiding aan de westkant van de stad. Voor de rijke kooplieden werd een woongebied gepland met drie brede nieuwe grachten. In 1613 begon de onteigening van de gronden waarbij met name burgemeester Oetgens en zijn zwager Cromhout driftig speculeerden op de plannen die ze zelf ontwikkeld hadden. Nu bouwfraude genoemd.

In de jaren daarna werd met het graven van de grachten begonnen. De Herengracht moest de voornaamste gracht worden, dicht bij het centrum. Er werden grote percelen grond uitgegeven van 8,5 meter breed en bijna 54 meter diep.

47. loop door naar Herengracht 141-145

Op 141-145 staat Gebouw de Koophandel (1906). Zoiets gaat natuurlijk gepaard met een beeld en gevelsteen van Mercurius, de handelsgod. Symbolen: mercuriusstaf en gevleugelde hoed. Hier heeft hij ook nog een zak geld in de vuist. Mercurius is in Amsterdam met stip de meest aanbeden God: je ziet z'n afbeelding echt overal. Het kapitalisme zit er dieper in dan je denkt.

48. iets verder op staat aan de overkant een opmerkelijk huis op nummer 120

Het donker geteerde huis met witte blokjes aan de overkant, Herengracht 120, is gebouwd in 1615 door lakenkopers Michiel Jansz de Lange en Adriaen Jacobsz van Noort. Zij handelden vooral op Noorwegen en verdienden daar aardig mee, zo te zien. Het huis is qua stijl ernstig hybride: de bovenkant is de originele gevel uit 1615 in Hollandse renaissance stijl. Maar de begane grond is rond 1800 'gerenoveerd': de ontlastingsbogen boven de ramen zijn weg, de witte natuurstenen blokjes zijn verdwenen en de deurpartij is ook helemaal 1800. Verminking dus.

49. ga RA de Bergstraat in

Bergstraat 8: een gevelsteen met een uitvinding van Jan van der Heijden, de brandspuit uit 1672. Jan was een alleskunner, homo universalis. Hij schilderde prachtige stadsgezichten, was uitvinder, zorgde voor verspreiding van de straatlantaarn en nog veel meer. Maar hij was ook een zakenman. In 1697 probeerde Peter de Grote hem naar Rusland te laten komen. Dat lukte niet. Omgekeerd lukte het Jan wel om Peter zijn oude voorraad brandspuiten aan te smeren. Voor f 385 per stuk, toen een jaarloon!

50. loop terug naar de Herengracht en vervolg RA de route

Op Herengracht 115 tref je een jeugdzonde van Berlage uit 1890 aan. Een neo-renaïssancestijl die Berlage al snel verlaten heeft. Dit gebouw lijkt niet erg op zijn latere kunstwerken. Het is nu een sauna met prachtig Art Déco-interieur.

51. loop door naar nummer 105/107

In de muur van de nieuwbouw zit een gevelsteen uit de 17e eeuw waarvan je denkt dat het om een wasserette gaat. Dat is niet zo: het is een papiermolen. Rechts een watermolen waarmee van lompen papier wordt gemaakt, links staat de papierpers en daarboven hangen de vellen te drogen. In het midden boven zie je de lompsorteerster. De gevelsteen is afkomstig van Damrak 98 en is hier in 1952 terechtgekomen nadat in de oorlog op deze plek een bom is ingeslagen.

52. kijk naar de overkant, nummers 84 en 86

Je denkt dat hier twee heel verschillende pandjes staan. Niets is minder waar: ze zijn begin 1600 als tweeling gebouwd: trapgeveltjes in de Hollandse renaissance-stijl. Rechts is origineel gebleven, maar bij het linker huis is rond 1750 de trapgevel eraf gesloopt en is er een toen moderne klokgevel voor in de plaats gekomen. Beide panden hebben op de hoeken boven de puibalk nog de originele leeuwenmaskers uit 1615, zandstenen leeuwenkoppen. Ze waren rond 1600 zozeer in de mode dat je niet met goed fatsoen zonder kon!

53. ga voor de brug RA de Blauwburgwal op, aan de overkant ziet u nummer 22 op de hoek

Op Blauwburgwal 22 zie je een klokgevel die net iets breder is dan de standaardkavel zoals die in 1613 werd uitgegeven. De beeldhouwers hakten hun gevelversieringen in maten die precies paste op het standaardhuis. Op deze gevel paste zo'n standaardmaat uit de werkplaats niet en moest het iets verbreed worden. Dús werd het probleem opgelost door een klein klauwstukje links en rechts in te voegen. Dit soort inventieve flexibiliteit zie je vaker bij afwijkende maten.

54. loop door op de Blauwburgwal, zie nummer 5,3 en 1

Aan deze huizen is duidelijk te zien dat ze voorover hellen ofwel "op vlucht gebouwd" zijn. Over de functie daarvan bestaan zijn meerdere versies. Mogelijk wilde men de gevel met het overhellen in ons natte klimaat droog houden. Ook zou het hijsen van goederen makkelijker zijn. Tenslotte kan het esthetisch aspect een rol gespeeld hebben: een gebouw oogt indrukwekkender door

een hellende hoek. Geleerden zijn het niet eens, je mag zelf kiezen....

Blauwburgwal 1: in de fries van deze tuitgevel uit 1648 zit een gevelsteen: "D'vliegende vo(s)". Voor de goede orde: een vos is een paard. In de bovenhoeken hangen een borstel en een bezem. De steen doet wat primitief aan, er waren betere steenhouwers te vinden in de stad. Misschien wilde de eigenaar voor 'n koopje op de 1e rang....

55. loop verder, vanaf de brug links over de Blauwburgwal zie je aan de overkant op Singel 77 een gevelsteen in de top

't duyts cannon uit 1744.

Een man met hoed steekt een kanon aan terwijl hij ons aankijkt.
Je ziet de brandende houtspaan bij de lont en een rookwolkje erboven.
De loop van het kanon vuurt al.
Kanonskogels en kruivvat zijn bij de hand (rechtsonder).
Bovenop zie je een siervaas.
De steen duidt mogelijk op een wapenhandel die er ooit zat.

56. drie panden naar rechts staat op de hoek Singel 83-85, t OudeVeerhuis.

Op de hoek van de Lijnbaansteeg staat een groot zwart geolied pand, De Zwaan, genoemd naar Nicolaas de Swaan die het in 1652 bouwde. Het huis is gebouwd in de stijl van het Hollands classicisme. Van Campen bouwde in dezelfde tijd ook het Paleis op de Dam in die stijl: klassieke vormen als pilasters over meerdere verdiepingen, eindigend in kapitelen, en festoenen (slingers) onder de ramen.

Dit stuk gracht heette "De Lontse Cay" omdat hier de schepen op Londen aanmeerden en vertrokken. In de 16e eeuw was het Singel nog de stadsgracht (cingel) rond de middeleeuwse stad. Het punt waar je nu staat was toen dus de rand van de stad, hier begonnen de weilanden....

57. neem de brug over het Singel en ga direct LA het Singel op

Onder aan de gevel van 't Oude Veerhuis zie je twee lage uitbouwen. Dit zijn er twee van de tientallen pothuizen in Amsterdam. Pothuizen werden wel gebruikt als werkplaats voor ambachtlieden of als opslagruimte voor potten uit de keukens die in het souterrain lagen. Bij woningnood boden ze als kelderwoning onderdak aan hele gezinnen.

58. op nummer 75 zie je een gevelsteen

In deze halsgevel uit 1723 zit een gevelsteen met een gekroonde bijl. Een hand komt uit de wolken en slaat op een hakblok. Links een ton en rechts een paar hoepels: hier moet de kuiper gewoond hebben.

59. aan de overkant van het Singel zie je twee grote zwarte klokgevels

Dit zijn de hoogste klokgevels van Amsterdam, gebouwd rond 1740. Het is een tweeling met prachtige voluten (krullen) en vazen in de top.

Aan deze huizen zie je goed dat vroeger de ramen naar boven toe steeds kleiner waren. Dit heeft vooral een esthetisch doel: als je tegen de gevel aankijkt, lijkt zo'n pand veel statiger. Zo'n subtiele ingreep bepaalt voor een deel de schoonheid en uitstraling van hele straatwanden. Na 1800 vond men het niet meer nodig hier op te letten: de vensters zijn dan van onder naar boven even groot, je kunt daardoor vaak de leeftijd van een pand vaststellen. Bij een woning in neo-stijl (namaak van jongere datum) zul je deze truc dan ook niet zo gauw zien, de ramen zijn op alle etages even groot.

Als er meer dezelfde huizen naast elkaar staan, zoals deze twee, zijn ze gebouwd als beleggingsobject. De eigenaar kocht meerdere kavels en bouwde er voor de verhuur een aantal woningen op. Ook voor de chique Amsterdammer was het gewoon om te huren.

61. loop door en ga verderop RA de Korte Korsjespoortsteeg in

De steeg is genoemd naar houtkoper Corsgen die hier in de 15e (!) eeuw een boomgaard had, net buiten de stad. Hier tref je een klein Red Light District aan: als je rechts de Oude Nieuwstraat inkijkt kan het een zeer drukke bedoening zijn. Wallejtjes op 'n verborgen plek.

62. je loopt langs de ingang van de Dominicuskerk (links)

De Dominicuskerk is in 1886 gebouwd door de zéér katholieke Limburgse Cuypers die ook het station, het Rijksmuseum en veel kerken in Amsterdam bouwde. De gereformeerde Willem III wilde het Rijks niet openen omdat hij het meer op 'n katholieke kerk vond lijken dan op 'n museum: "Ik zet geen voet in dat klooster". Strikt genomen had hij nog gelijk ook. Als de Dominicuskerk open is, ga dan naar binnen, het interieur is zeer de moeite waard.

63. LA de Spuistraat in

De Spuistraat is de vroegere Nieuwezijds Achterburgwal en is gedempt in 1867. Daarvoor stonden de pakhuizen met hun gevel bijna aan het water. De Spuistraat is nu een wat vergeten straat.

64. loop verder langs de Dominicuskerk

Halverwege de Dominicuskerk zie je een gevelsteen in de muur die verwijst naar de missiepost die de Dominicanen hier in 1624 stichtten. Missiepost want het Katholicisme moest zich schuil houden. De huiskerk heette "T Stadhuis Van Hoorn".

65. loop door naar Spuistraat 4

Op Spuistraat 4 werd in 1870 een Volksgaarkeuken begonnen in een vervallen paardenstal. In de begintijd kostte een maaltijd een dubbeltje. In het eerste jaar werden er 126.088 van die porties van 10 cent omgezet. Ook in de hongerwinter slaagde de keuken erin om open te blijven. Waarschijnlijk redde dat een behoorlijk aantal Amsterdammers het leven.

Na twee jaar sluiting maakte de Volksgaarkeuken in 2004 een doorstart. Een menu kostte 7,50 euro.

In de zomer van 2012 ging de keuken uiteindelijk toch failliet en op 12-12-12 begon een stel starters hier een café/restaurant, De Goudvisclub. Leuk ding.

Op de 1e étage van Spuistraat 2 (café Bitterzoet) zit een gevelsteen met een kasteel, ondersteund door een acanthusblad. De steen is in 1889 aangebracht maar verwijst naar een veel ouder huis dat hier in 1585 al bekend stond als Het Slot van Gelder. We praten dan dus over een geschiedenis van bijna 430 jaar geleden.

66. ga LA het Kattegat op

Op Kattegat 2 en 4 staat een tweelingpandje uit 1614, genaamde De Gouden en Silveren Spiegel. De huizen zijn na demping van de toenmalige sloot gebouwd door Laurens Jansz. Spiegel. De gebeeldhouwde bolle spiegels zijn nog vaag te zien op de siervazen in top. De stijl is weer de Hollandse renaissance: trapgevels met horizontale stenen banden in de gevel en de ontlastingsbogen boven de ramen, in dit geval in baksteen en niet in wit natuursteen.

Kattegat betekent nauwe doorvaart, vóór demping in 1600 was dit inderdaad een smal slootje met druk vaarverkeer.

67. loop het Kattegat verder op

Links zie je de Ronde Lutherse Kerk. De kerk werd van 1668-1671 gebouwd door architect Adriaan Dortsman. Het gereformeerde stadsbestuur gedoogde de Lutheranen maar zij mochten niet opvallen door hoge kerktorens te bouwen, vandaar de koepel. Bovenop de koepel staat de zwaan, het symbool voor Luther. Sinds 1975 is de kerk in gebruik bij Renaissance Amsterdam Hotel als congres- en concertruimte.

68. loop door naar de Stromarkt 37

Boven de deur van Stromarkt 37 bevindt zich in de houten deurkalf een zalm (Lodewijk XV stijl, rond 1760).

Op nummer 9 zie je boven de deur 't Wape van Venetië dat teruggaat op de 17e eeuw toen Amsterdam veel handel had met Venetië. Het wapen van Venetië verbeeldt de St Marcus-leeuw die een boek vasthoudt met HB erop, de initialen van de toenmalige bewoner Hendrik Beerenburg. Deze HB, Hendrik dus, was de maker van de drank Beerenburger die dus oorspronkelijk niet uit Friesland komt maar uit Amsterdam. Een Fries heeft het recept gekocht en verder uitgebaat. Sorry, Friezen! Als je goed kijkt, zie je op het dak een beeldje van een burcht met een beer erin (en een kruis).

69. houdt rechts aan en ga de Nieuwendijk op, in de steeg na nummer 18 zie je op een zijmuur een gevelsteen

Een boer, steunend op z'n schop naast de korenschoof, wijst met z'n linkerhand omhoog: Alle zeegen komt van boven. Vierhonderd jaar oud!

Bij de Engelsesteeg (iets verder rechts) kun je goed zien dat de Nieuwendijk inderdaad een dijk geweest is die de stad beschermde tegen het water van het IJ dat in open verbinding stond met de woelige Zuiderzee. De dijk is heel oud want aangelegd in de 13e eeuw nadat de eerste pioniers zich rond 1100 aan de monding van de Amstel vestigden (Darak).

70. loop door en steek bij het stoplicht het zebrapad van de Martelaarsgracht over en ga LA de Martelaarsgracht op

Martelaarsgracht 26 / hoek Nieuwendijk: een halsgevel met klauwstukken vol uitbundige krullen en een kuif in top. Symetrisch, dus Lodewijk XIV stijl.

Als je goed kijkt zie je boven het zolderluik een rol zitten. Deze rol voorkomt dat het hijstouw kapot schuurt als goederen de zolder ingetrokken worden. Je ziet zo'n rol nog op honderden plekken in Amsterdam boven de vensters.

Op Martelaarsgracht 8 en 10 (hotel Bellevue) staat een klokgeveltweeling met fraaie Lodewijk XIV-toppen.

De rechter top heeft aan weerszijden van de hijsbalk een wapen, de beide familiewapens van een echtpaar, een alliantiewapen. Links weer het wapen van de man, zoals altijd in de vorm van een schild, waarin een hart waar drie bloemen uit komen. Rechts het wapen van de vrouw, een bol met een kruis.

Hier kabbelde in 1400 nog het water van het IJ tegen de oevers. De Martelaarsgracht is in 1884 gedempt.

71. ga verder over de Martelaarsgracht, steek aan het eind de Prins Hendrikkade deels over (kijk uit: fietspad!), na het eerste zebrapad meteen RA langs het bushokje (halte 22 en 48), ca 60 meter verderop vlak voor de hoek (pas op voor de bussen!) zie je rechts het Victoria Hotel

Een bijzondere geschiedenis: in de zijkant van het Victoria Hotel zijn twee pandjes geklemd. In 1883 moet op de hoek van het Damrak een chique stadshotel komen voor passende ontvangst van de reizigers uit het net gebouwde Centraal Station. De ontwikkelaar koopt verschillende panden op maar de bewoners van Prins Hendrikkade 46 en 47, slijter Verburgt en kleermaker Carstens, weigeren halsstarrig te verkopen. Intussen zien ze om zich heen alle buurhuizen gesloopt worden. De bouwer wacht tot 1889 op overgave maar zijn geduld raakt op. Uiteindelijk bouwt hij om de huizen heen. Zie het resultaat: twee dwergen slaan een gat in de monumentale gevel van een luxueus 19e eeuws hotel.

Thomas Rosenboom maakte van dit verhaal een prachtige roman: Publieke Werken (2000, verfilmd in 2015).

72. ga LA en ga naar de hoofdingang van Amsterdam Centraal, rechts zie je het Noord-Zuid Hollandsch Koffiehuis

Het Noord-Zuid Hollandsch Koffiehuis is in 1912 gebouwd naar ontwerp van J Leliman. Het koffiehuis had een steiger met een bootje naar de overkant van het IJ waar het op de Waterlandse tram aansloot. In 1972 moest het wijken voor de bouw van de metro en is toen keurig plank voor plank afgebroken en in 1980 weer opgebouwd. Nu zit café/restaurant Loetje er en de Amsterdamse VVV.

73. achter het koffiehuis zie je aan de rechtervleugel van het station een uitbouw, het Koningspaviljoen ofwel koninklijke wachtkamer

Het Koningspaviljoen is de toegang tot de koninklijke wachtkamer. Boven de ingang zit een wat verkruid koninklijk wapen, geflankeerd door twee leeuwen en Je maintiendrai.

De wachtkamer heeft een inwendige parkeerplaats (vroeger voor de koets). Beatrix heeft de wachtkamer het laatst gebruikt in 2007 bij de opening van de Betuwelijn en Willem-Alexander vertrok in februari 2013 met z'n gezin vanaf hier naar de wintersport in een koninklijke trein gekoppeld aan de Alpenexpress. Onze Oranjes lijken het niet zo te hebben op openbaar vervoer.

Aan de linkerkant van het Koningspaviljoen zie je op de rand van het dak kronen met een smeedijzeren W eronder. De W is van Willem III, koning ten tijde van de opening van het station.

74. ga links van de uitbouw het station in en meteen weer rechts naar perron 2B, ga de trap op, dan op het perron rechtsaf

Je ziet dan het vergulde toegangshek tot de koninklijke wachtkamer. 'n Stukje terug op perron 2b vind je het Grand Café en de Brasserie 1e Klas. Dit zijn twee verschillende ruimtes met mooie donkerbruin houten inrichting en muurschilderingen uit het einde van de 19e eeuw. Tijd voor koffie of diner in stijl. Een heel stevige borrel kan ik me ook voorstellen.

EINDE WANDELING

suggesties? ga naar www.grachtenvanamsterdam.nl

Gevels en bouwtypen in de 3e uitleg: ofwel hoe oud is een huis?

geveltype	periode	bouwtijl	periode
trapgevel <i>'treden', in baksteen</i>	± 1600-1665	hollandse renaissance <i>alleen trapgevels, bogen, ornamenten leeuwenkoppen, 'speklagen' architect: hendrick de keyser</i>	±1550-1650
tuitgevel <i>vooral pakhuizen en achtergevels, sober/baksteen/soms fronton/voluut</i>	± 1620-1720	hollands classicisme <i>alleen bij halsgevels en bv paleis Dam pilasters, fronton, oeils-de-boeuf architecten: vingboons en van campen</i>	±1625-1700
halsgevel <i>90° hoeken vormen hals, klauwstukken/ fronton/festoenen</i>	± 1640-1770	lodewijk XIV <i>halsgevels, verhoogde lijstgevels en (minder) klokgevels, barok krullen/volutes/acanthusblad, veel versieringen maar altijd symmetrisch</i>	±1700-1740
klokgevel <i>klokvorm, vaak 'kuif' of fronton in top</i>	± 1660-1790	régence <i>tussen lodewijk XIV en XV, direct herkenbaar aan 'schubben' en 'ruiten' in beeldhouwwerk</i>	±1740
verhoogde lijstgevel <i>(rijk versierd) baksteen eindigt in rechte lijst daarop vaak zeer uitbundige verhoging met beelden, krullen en vazen</i>	18e eeuw	lodewijk XV <i>vooral klokgevels en verhoogde lijst- gevels (beelden en kuiven in top) , rococo, zeer uitbundige ornamenten, asymmetrisch</i>	±1740-1770
lijstgevel <i>houten rechte lijst soberheid door economische teruggang vervangen vaak originele hals- en klokgevels</i>	19e eeuw	lodewijk XVI <i>'strengere', sobere lijstgevels maar wel met versiering: dunne slingers, vazen</i>	±1770-1800
		empire <i>keizer napoleon, rozetten, pijlen, sfinxen</i>	±1800-1830
zie 'soorten gevels' en 'bouwtijlen' op de website: www.grachtenvanamsterdam.nl		neo-stijlen (eclecticisme) <i>'namaak' van oudere stijlen, vaak in nieuwbouw na sloop, bv neo-renaissance in trapgevels uit 19e eeuw</i>	±1850-1910